

GLAS

SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

Leto (año) XXXVII, 1-2 EL VOCERO DE LA ACCION CULTURAL ESLOVENA

januar-april (enero-abril) 1990

Edinost in različnost

(...) Prav dobro se zavedam da mi bo marsikdo očital, kako ne znam biti prazniški, kako da ravno zdaj, ko se položaj bistveno spreminja, vključujem v pogovor preteklost. No, predvsem ne gre za preteklost, obenem bi rekel, da za vladajoči krog, tako v matici kakor tukaj, ni bilo nikdar pravega trenutka za pluralistično mišljenje: zmeraj si kazil harmonijo, kadarkoli si v 40 letih nastopil. No, a kar se je nazadnje le izkazalo, kdo je v resnici kazil in tako kazil, da bo težko popraviti skazeno, je danes potrebno, da se kakor v Sloveniji tudi tukaj pri nas obrne kolo zgodovine. Gre namreč za nujnost radikalnih prenosov, zato ne pridejo v poštev sklepi, deklaracije, diplomatski obiski pri Demosu in podobne mimikrijske poteze, ampak spremembe ustanove, ki se je zmeraj deklarirala za nadstrankarsko, v pluralistično predstavništvo slovenskega prebivalstva v Furlaniji – Julijski krajini. To je absolutum, ki je alfa in omega našega obstanka.

Gre, če naj se izrazim drugače, za zmago državniške misli, ki je zdej vendar zajela slovenski matični prostor in kateri se moramo aktivno pridružiti. Žal je bilo v preteklih letih „dokaj zamud“, kot bi rekel Prešeren, a državniška zavest, o kateri smo upali, da jo ustvarjamo v vojnem času, se je šele zdaj začela pravilno oblikovati.

Tako se postopoma uresničuje, kar je po prvi svetovni vojski zelo idealistično prišlo do izraza v jugoslovanski zvezi, po drugem svetovnem konfliktu pa je novo slovensko vodstvo bilo izvrševalni organ ideološko-državniškega centralizma. Zato je sedanja potrditev slovenske samobitnosti nadaljevanje pretrganega razvoja, obenem pa vrnitev v Evropo, to je uveljavitev slovenskega narodnega osebka kot edinstvenega povezovalnega člana med srednjeevropskim in sredozemskim prostorom. (...)

Odlomek iz govora
pisatelja Borisa Pahorja
v tržaškem Kulturnem domu.
Primorski dnevnik,
15. feb. 1990, str. 12.

Programi, načrti in možnosti

LETO 1989 je bilo še eno leto, ki je temeljilo na oblikovanju slovenske narodne zavesti in v katerem je postala jasnejša slika možnosti zблиževanja Slovencev. Velikokrat je bila prilika za zблиževanje in ojačevanje samozavesti slovenskega naroda navkljub tistim na eni ali drugi strani, ki ne želijo sprememb. Kot če bi ideološki bregovi bili absolutne neminljive in nespremenljive duhovne stvarnosti, ki sestavljajo poseben svet in so po njih upodobljena izkustvena bitja.

V tej smeri je še vedno aktualna potreba po prebujanju duha vsenarodne vzajemnosti in vpreganja vseh ustvarjalnih ter duhovnih moči. Ta pot slovenstva pa se letos uravnava še na druga manj abstraktna področja. Kajti ne gre le za predstavitev narodne samobitnosti, ampak še za konkretnije uresničitve na ravni človekovega vsakdanjega življenja in uresničevanja slovenske družbe do zdrave pluralistične in demokratične skupnosti.

Do sedaj še niso bili dani pogoji za uradno sodelovanje slovenske politične emigracije z najvišjimi organi SRS; niso bili dani pogoji za sodelovanje z Zgodovinskim inštitutom. Prav tako niso bila mogoča srečanja z uradnimi političnimi predstavniki. Pravzaprav bi tudi slovensko demokratično javnost v Sloveniji utegnilo razočarati, če bi po štiridesetletni doslednosti ravno v slučaju izrazitih predstavnikov „zdravih sil“ zamenjali kurz. Vendar pred nami so izivi, ki jim bo potrebno odgovoriti.

Iz Slovenije in zamejstva ter tudi zdomstva prihajajo razne kulturne in politične iniciative. Predvidoma marca bo Svet za kulturo sklical III. Zbor slovenskih kulturnih delavcev. Nanj bodo vabili tudi kulturnike in znanstvenike iz zdomstva ne glede na politično prepričanje in opredelitev v preteklosti. Gre za prvi poskus zasedanja vseh slovenskih kulturnikov iz vsega sveta. Da se tak zbor skliče, je bil sklep II. Zbora. Namen zborovanja pa je ob debati izkristalizirati tudi čim bolj konvergentne in komplementarne poglede na slovenstvo in njegovo prihodnost.

Lani 2. septembra je bil v Dragi osnovan Inicijativni odbor za razgovore za Slovenski svetovni kongres, to je svetovna organizacija vseh Slovencev, ki naj bi bila osnovana na nadstrankarskem slovenskem predstavništvu. Vsekakor načrt, ki naj bi ne igral na kakršnekoli izključujoče ideološke strune ali postal kongres kakšne politične organizacije. Moral pa bo opredeliti svoj značaj.

Končno pa – čeprav to niso edine letošnje široke zasnove za slovensko javnost – je Slovenska izseljenska matica v sodelovanju z raznimi ustanovami sprožila program Srečanja v moji deželi 1990. Na programu imajo srečanja pevskih zborov, likovnikov, urednikov itd.

Slovenska kulturna akcija z zanimanjem sledi vsem dejavnostim v Sloveniji in po svetu ter sproti in v skladu s svojimi pravili in tradicijo rešuje vsakokratne izzive.

Pri vsem pa ji ne gre za nikakršne politične interese, temveč za uveljavljanje krščanskih, slovenskih in demokratičnih principov. S to zavestjo izoblikuje svojo kulturno vlogo ter opozarja na nevarnosti, ki vsestransko prežijo nad Slovenci. Nevarnost slovenskega zdomstva pa je ravno v samozavesti, češ da je edino, ki čuva nepopačen katoliški in slovenski obraz. Nasprotno pa iz Slovenije izhajajoči projekti grešijo premnogokrat v napačni zavesti, da je demokracija in samostojnost slovenstva že dejstvo.

Pri tem gre samo za nekaj misli ob začetku leta. Želja odbora SKA pa je upoštevati vsa stališča njenih članov, naročnikov in prijateljev. Zato pozivamo vsakega, ki ima v teh zadevah izdelana stališča ali tehtna razmišljanja, da jih sporoči na uredništvo Glasa. Gradivo bo predmet okrogle mize, ki jo za letos načrtuje SKA.

Andrej Rot

Dr. Taras Kermauner v Stični o Balantičevem odnosu do Boga

Že v Tinjah in na Koroškem sploh marsikaj slovenskega doživim. Tako sem na primer ne le jaz, ampak je tudi argentinska predsednica Slovenske dekliške organizacije, ki zdaj že nekaj časa sodeluje pri koroški Katoliški mladini v Celovcu, juristka Tekavčeva, doživela tri predavanja v Tinjskem domu o slovenski katoliški preteklosti v času narodnega prebujanja.

Še več možnosti pa se človeku nudi, če se z avtom preko Ljubelja ali pa z vlakom preko Rožce in Jesenic popelje v Slovenijo, ki zdaj doživlja čas svojega vstajenja in demokratičnega prebujanja.

Tako sem se mogel udeležiti vrste predavanj, ki jih je imel najnovejši prijatelj argentinskih Slovencev dr. Taras Kermauner v prvih februarjskih dneh letos v samostanu Stična o temi: Zgoreli pesnik France Balantič in njegov odnos do Boga. To priliko zamuditi bi bilo zame pač neodpušljivo, zlasti še zato, ker sem si mislil, da bo dr. Kermauner ob analizah Balantičevega odnosa do Boga nujno govoril tudi o svojem verovanju, o čemer je podal naravnost presunljivo sliko v Slovenski hiši v Buenos Airesu ob svojem obisku argentinskih Slovencev novembra preteklega leta. Še poseben razlog za mojo navzočnost pri Kermaunerjevem prikazu Balantičeve vere pa je bila okolnost, da je bila prav naša Slovenska kulturna akcija, ki je z dvema izdajama, dr. Tineta Debeljaka in potem Franceta Papeža, Balantičeve poezije prav za prav iz izseljenstva opozorila Slovence v domovini in povsod na čudoviti pesniški in ognjeni sad slovenske protirevolucije, na v Grahovem zgorelega, za Prešernom morda najboljšega slovenskega pesnika Franceta Balantiča.

To vrsto predavanj je pripravil in vodil kot referent za pastoralo odraslih vernikov ljubljanske škofije dr. Rudi Koncilija, tisti duhovnik, ki ima verjetno največ zaslug za dokončni prehod zakoncev Kermauner iz desetletnih iskanj resnice k večni Resnici in cerkvenemu katolištvu in ki je dr. Tarasa in dr. Alenko tudi pred dobrim letom cerkveno poročil v trnovski cerkvi v Ljubljani, ob asistenci župnika Pogačnika, njunih treh otrok in dr. Franceta Bučarja kot še edinega navzočega vernika.

Ko sem v Stični izstopil iz avtobusa skupaj s starejšim sopotnikom, ki me je bil povabil na sedež zraven sebe, ker se mu je zazdelo, da ta duhovnik (vedno tudi sedaj po Sloveniji potujem v duhovniškem oblačilu) tudi potuje na predavanje v Stično, sem se kar začudil, kajti iz avtobusa je izstopilo še kakih 20 večinoma mladih ljudi, ki so krenili proti vhodu v samostansko poslopje. Res, med kakimi 80 udeleženci srečanja je bila polovica mlajših, kot sem kasneje zaznal, pred vsem univerzitetnih študentov.

Ob šestih zvečer je bila najprej maša v prostorni kapeli s kratkim nagovorom dr. Koncilija, katere sta se udeležila tudi oba Kermaunerja. Po maši je bila večerja, pri kateri smo se malo bolj razgledali po udeležencih. Zvedel sem, da se je kot prva priglasila za udeležbo na tem srečanju o svojem bratu Balantiču prav njegova sestra gospa Tilka s svojim možem Dušanom Jesenikom. Po večerji sem stopil do nje in jo vprašal, če se me kaj spominja. Ko smo pred nekako 30 leti pri SKA pripravljali prvo izseljensko, dr. Tineta Debeljaka izdajo Balantičeve poezije, ki jo je tako izredno lepo ilustrirala in opremila Bara Remeč, smo se pri odboru odločili, da Balantičevi mami, ki je tedaj še živela, ponudimo skromen honorar, ki bi ga imel prav za prav prejeti njen sin pesnik. Prav tedaj sem se prvič odpravil na obisk Slovenije, pa sem iz Ljubljane sporočil Balantičevim, da se nahajam pri svoji mami in sestri v hiši pred škofijo in da imam tisti denar s seboj, pa bi jim ga rad izročil. Bilo je 400 dolarjev USA. Res sta prišli obe Balantičevi sestri in Tilkin mož. Lepo smo se pogovorili. V imenu SKA sem se zahvalil družini za dovoljenje izdaje in izročil denar za Balantičovo mamo. Kakor hitro sem o tem gospe Tilki spregovoril nekaj besed, se je takoj

spomnila tega srečanja z menoj in oba z možem sta mi povedala celo vrsto podrobnosti, katerih se sam niti ne bi več spomnil. Razumljivo, da sem bil srečanja z Balantičevimi zelo vesel.

Ob pol osmih zvečer je bilo v „zeleni dvorani“ prvo Kermaunerjevo predavanje. Predavatelj je takoj v začetku omenil, da je prvo izdajo Balantiča iz Argentine nekje kupil (najbrže v Mohorjevi v Celovcu) in jo potem posojal še drugim, a je končno ni dobil nazaj. S seboj pa je imel drugo, Papeževo izdajo, broširano, ki je potem v času predavanja romala iz roke v roko, kar se ji je na koncu pošteno poznalo. Dr. Rudi je prinesel s seboj žepno izdajo Balantičevih poezij Mohorjeve družbe v Celovcu. Kermauner je imel s seboj tudi Pibernikov Balantičev življenjepis „Muževna stebilka“. (Mimogrede: To Pibernikovo delo mi je ljubeznivo posodil v branje zdravnik v Spittalu dr. Kveder. Ko sem jo vso prebral, sem mu jo kajpada vrnil...) V svojem uvodu je dr. Taras povedal, da bo govoril pač le o Balantičevi poeziji, ne pa o tem, kar zelo dobro pove o Balantiču Pibernik v svoji knjigi. Omenil je, da Pibernik v bibliografiji na koncu svoje knjige ne omenja vsega, kar je Taras napisal in objavil o Balantiču, tako ne njegovega eseja o pesniku, ki je izšel v „Mladini“ pred leti. S tem v zvezi je dr. Taras povedal anekdoto, ki označuje tedanje razmere v Sloveniji. Za ta mladinski list je pripravil izbor slovenske poezije s komentarji o posameznih pesnikih, med drugim tudi o Balantiču. A ko je ta esej v „Mladini“ zagledal beli dan, so listu nadaljevanje Tarasovih člankov prepovedali. Taras je kot začetek svojega prvega predavanja o Balantičevem odnosu do Boga prebral prav ta esej o Balantiču, ki je še mogel biti objavljen v „Mladini“.

Dr. Kermauner je v pripravo štirih predavanj o Balantiču napisal celo študijo, ki bo izšla v knjigi v bližnji bodočnosti. Tudi zaradi tega, ker bodo te Kermaunerjeve analize Balantičevega odnosa do Boga kmalu dostopne vsem, se v naslednjem omejim le na kratek prikaz bistvenih predavateljevih postavk o tem, kakor sem jih pripravil za koroški verski tednik „Nedelja“, oziroma jih imam v svojih zapisnikih ob poslušanju predavanj.

Balantič v svoji poeziji stavi Boga v osredje svojega življenja. A pesnik se spričo svoje človeške reve počuti „raztrgano bitje“, kar izpove tudi v pesmi „Tkanina revna sem“. Zato je Balantičev odnos do Boga ena sama prošnja k Bogu za usmiljenje. Njegova poezija je stalen pogovor z Bogom. V njej ne najdemo kakega verskega triumfalizma, ampak le izraze kesa in pokore. Balantič ve, da sam sebe ne more rešiti, a veruje, da ga Bog rešuje, tudi ko ga tepe. Balantič pristaja na smrt kot na dar samega sebe Bogu.

Dr. Kermauner je do svojih spoznav o Balantičevem odnosu do Boga prišel ob najgloblji analizi njegovih poezij. Posebno jasno se mu je njegov odnos do Boga odražal ob primerjanju s tistim, kar so drugi slovenski pesniki pisali o življenju in Bogu: Gradnik, Vodušek, Zupan, Bor, Kocbek, Breje, Mrak in drugi, ki jih je Kermauner v predavanjih podrobno v tem pogledu tudi analiziral.

Balantič je čutil, da se tudi mnogi v katoliškem taboru niso prav razumeli in tudi zato ni silil z objavo svojih poezij. Balantiča „teži“ svetloba, ta izraz in še mnogokaj je mnoge motilo. Pesnik je doživljal, da sreča za človeka ni morda v spolnosti, ampak v tem, kar je veliko višje, v veri v Boga, v milostnem življenju. A ta odnos do Boga je dar, ki žge, ker je nikdar ne povsem utešeno hrepenenje po Bogu v zemskem življenju. Ko je Kermauner primerjal Balantičevo vernost s Kocbekovo, je našel, da je med njima veliko različnosti. Za Kocbeka obstoji slovenska pomlad v sekularizaciji, zanj je revolucija teženje po suverenosti naroda, dočim je za Balantiča rešitev za vse v podvrženosti Bogu. Le v duhovnosti Balantičeve poezije je možnost novega pokristjanjenja slovenskega naroda.

Balantič je gorel, a ne le v ognju požara, ampak tudi v ognju milosti. Je značilen pesnik vaških straž. Nikdar ne bi mogel vstopiti v OF, ker je bil miselno čisto drugače orientiran. Balantič je vizionar. Naprej je vedel, kaj se bo zgodilo. Čutil je, da katoliški tabor ne bo zmagal. Pesnil je o verski skupnosti, kakršna bo v raztrganosti. Balantičeva smrt je nakazala to tragičnost na njem.

Po Kermaunerjevih predavanjih smo se o vsem razgovarjali. Med drugim smo prisluhnili pesnikovi sestri gospe Tilki, ki je, navdušena nad Tarasovim točnim prikazom bratove vernosti, povedala nekatere podrobnosti iz njegovega življenja in mišljenja. V soboto zvečer je skupina mladih pripravila recital Balantičevih pesmi.

Naslednje jutro je bila nedelja in smo po skupni jutranji molitvi in zajtrku poslušali še zadnje Tarasovo predavanje. Ob pol dvanajstih je bila v kapeli nedeljska maša. V evangeliju nas je Kristus spomnil, da moramo biti kristjani luč sveta in sol zemlje. V pridigi sem razvil nauk Cerkve o tem, kako so laiki poklicani k splošnemu duhovništvu že po milosti sv. krsta in naj bodo kot taki apostoli, kakor je bil Balantič s svojo poezijo, ki sicer ni bil nikjer organiziran, a je črpal svojo zavzetost za Boga in Kristusa iz idej evharističnega kongresa Kristusa Kralja ter Katoliške akcije tistega časa. Ob primeru predavatelja dr. Kermaunerja pa je bilo poudarjeno, koliko more pomeniti katoliški laik v sodobni in prihodnji slovenski družbi, če sta njegova misel in ljubezen do naroda in Cerkve polni Boga. Stiško srečanje ob Kermaunerjevem prikazu Balantičevega odnosa do Boga je bilo za vse kot globoka duhovna obnova.

Ob prekrasnem kar pomladanskem dnevu smo se razšli in ponesli s seboj v slovensko življenje luč božje resnice in milosti, katero je v svoji poeziji izražal France Balantič.

Oba Kermaunerja sta me povabila v svoj avto in na popoldanski izlet po dolenski pokrajini iz Stične do gradu Bogenšperk, kjer je živel Valvasor, in od tam sta me ljubeznivo popeljala tja, kjer je bila rojena in živela svojo mladost moja mama. Ob ljubeznivih sorodnikih v Dvoru pri Veliki Kostanjevici smo se poživili, nato sta me pa peljala k moji sestri in njeni družini pred škofijo in smo pri njej zaključili lepo stiško doživetje, nakar sta Kermaunerja hitela domov v Avber pri Sežani, da se pripravita na romanje v Sveto Deželo še isti petek.

Ladislav Lenčec

ustvarjalci SKA

Detelov večer v Gorici

Vinko Levstik je v Gorico povabil pisatelja Leva Detela ob njegovi 50-letnici in za predstavitev njegove zadnje knjige Dunajski valček za izgubljeno preteklost. Večer je bil v dvorani Palace Hotela, in ga je vodil dr. Mirko Špacapan, ki je prikazal Leva Detela kot pisatelja, esejista in vsestransko kulturnega delavca, ki z Dunaja sledi slovenskemu življenju v Sloveniji, zamejstvu, posebno na Koroškem. Kot tudi nemško piščo pisatelj, se je uveljavil med nemškimi krogi s svojimi osmimi nemško napisanimi knjigami. Lev Detela je svoja mlada leta opisal v knjigi Časomer življenja, ki je izšla pri Slovenski kulturni akciji. Ker ni mogel prenašati razmer v Sloveniji, se je ob koncu univerzitetnih študij umaknil z zaročenko Mileno Merlak v Avstrijo in si na Dunaju ustvaril družino.

Lev Detela je na večeru podal razmišljanje o slovenskem večeraj, danes in jutri. Ob priliki je spregovoril tudi Vinko Levstik. Sledijo odlomki iz njegovega nagovora 17. novembra 1989:

„Ko sem nekoč v „DRAGI“ javno razpravljal o slovenskem gospodarstvu v Sloveniji in med Slovenci v svetu, je posegel vmes dr. Šalamun in rekel, da je moje gledanje na gospodarstvo zelo kulturno. Takrat sem se malo začudil in se vprašal, kaj ima kultura skupaj z gospodarstvom. Končno sem razumel dr. Šalamuna, kaj je hotel reči. Saj prav določena družbeno-kulturna situacija omogoča tudi dobre gospodarstvenike.

Od takrat naprej sem se začel zavedati z vso težo pomembnosti kulture za slovenski narod. Odločil sem se, da je treba delati v bodoče tako, da bosta gospodarstvo in kultura šla v naprej z roko v roki. Tisti, ki me poznajo, vedo, da se tega zavedam in dčkaz imamo tudi danes, da sta na mojo pobudo naš pistaelj Lev Detela in njegova žena tu med nami.

Kdor pozna njegovo življenje ali roman „ČASOMER ŽIVLJENJA“, ve, da je sin revolucije, ki je doživel na lastni koži pošastnost stalinizma, kateri je delno sooblikoval nekaj časa tudi njegovega očeta. Čeprav je v tem vzdušju odraščal, se ga ni prijel ta ideologija, pač pa je že, kot mlad in odgovoren kulturnik prišel v protislovje s stalinističnim režimom v domovini. Zavedal se je globokega poslanstva kulture za slovenski narod, katera pa se lahko razvija samo v popolni, to je družbeno politični in duhovni svobodi. V domovini se je počutil kot v kletki. Klic po kulturni svobodi je bil tako velik, da se je odločil, da gre v tujino. Lahko si vsak misli, kakšen zahteven in tvegán je bil začetek v tujini. Tu je začel ustvarjati. Ne čutim se poklicanega, da bi začel naštevati vsa njegova dela, toda nekaj moram poudariti, Detela je ustvarjal v dvojnem smislu za slovenski narod. Slednjega je stalno predstavljal in še predstavlja tudi drugim narodom in kulturnim krogom.

Kot zelo skromno in simbolično priznanje poklanjam kot slovenski gospodarstvenik serijo srebrnih kovancev, kovanih na vseh celinah, kjer živijo Slovenci, na njih so upodobljeni možje: J. E. KREK, A. M. SLOMŠEK, TRUBAR, misijonar BARAGA, CANKAR in PREŠEREN. To so simboli slovenskega naroda, med katere pa pravzaprav spadate tudi že Vi, g. Detela, saj ste za nas postali pojem samozavestnega avtentičnega slovenstva, ki je odprto sebi in primerno odprto v svet. Gospod Detela, zato iz srca „Bog lonej“ za vse, kar ste storili in kar še boste za tako težko preizkušeni slovenski narod.

K Vašemu petdesetemu jubileju, katerega obhajate letos, Vam osebno in upam, da mi tu navzoči dovolijo, da tudi v njihovem imenu zaželim vse najboljšee! Naj Vas Vsemogočni ohrani še mnogo let slovenskemu narodu.

Gospe Mileni Merlak, Vaši soprogi pesnici, ki našemu slavlencu stoji s človeškim razumevanjem in konkretno podporo, kakor tudi z duhovno sorodnostjo že tri desetletja ob strani, pa poklanjam šopek cvetlic s slovensko zastavo.

Vsem navzočim želim skupen prijeten večer ob zakuski in kozarčku belega ali rdečega vina iz Rimske okolice nalašč pripeljanega ob tej priliki. Torej vsi v sosedni prostor.“

Dr. Vinko Brumen — osemdesetletnik

Po letu 1945. so odšle v svet številne narodne skupine iz Evrope v emigracijo in le malo se jih je obdržalo v Novem svetu, kaj šele, da bi mogle misliti na pomladek. O slovenski emigraciji v Argentini se je že dosti pisalo in so njen trdovratni obstanek pripisovali nekaterim posameznikom, ki da ji pomagajo denarno in vzdržujejo njene institucije. Pri teh in takšnih trditvah seveda niso pomislili, da te morajo držati pokonci ljudje, ki tem institucijam posredujejo modrost in izkušnjo preteklosti, obenem pa jim pomagajo najti v moderni džungli idej pravo pot. Osemdesetletnico enega teh — dr. Vinka Brumna — praznujemo prav te dni. Mislec, vzgojitelj, profesor na ukrajinski univerzi Sv. Klimenta v Buenos Airesu, družboslovec, prireditelj učil, znanstvenik, prevajalec, vodja filozofskega odseka SKA, praktični delavec, sodelavec emigracijskih publikacij, organizator in še nam bo ostalo pri vsem tem kaj v črnilniku.

Ko se je slovenska emigracija po naselitvi v Argentini razpršila po vsej državi, je bilo treba začeti z organizacijskim delom povsem znova: dr. Vinko Brumen je že pred ustanovitvijo DOSKI-ja (Delovno občestvo za slovenski katoliški inštitut) zbiral okrog sebe skupino mladih na Victor Martínez-u, ki so bili potem opora nastajajočim organizacijam. Od tistih prvih let pa vse do zadnjih števil naših publikacij najdemo njegove razprave v skoraj vseh številkah našega tiska.

Brumna odlikuje strpnost, odtod naslov njegove razprave v Vrednotah: Temelji medsebojne strpnosti, ki je bila ena prvih v dolgi vrsti. Vera in življenjske izkušnje so mu narekivale naslov zadnjega poglavja njegovih Iskanj (l. 1967) Največja pa je ljubezen. O dr. Janezu Ev. Kreku je napisal prvo knjigo Srce v sredini. Iz ljubezni do slovenstva in iz življenjskih izkušenj je bila napisana njegova zadnja knjiga Naš in moj čas (l. 1989), ki pa seveda naj ne bi bila zadnja. Brumen piše v tesnem stiku z življenjem in dejanskostjo in jima išče smisla in cilja. Zanimivo je, da se izogiblje abstrakcij.

Kot poznavalec Ostwalda, Meinonga in Vebra je skušal vnesti v slovenski prostor njihove nauke, katere odkrivajo šele sedaj v domovini in na ameriških univerzah.

K srečnemu jubileju naj šteje tudi zahvalo SKA za zvesto opravljeno delo pri njej, z željo, da bi ga še vedno videvali krepkega, zdravega in čilega na naših srečanjih.

Dr. Rudolf Čuješ

„Prepričani zadržnik Jurij Davidović“ (The convinced co-operator George Davidović) je naslov knjige, ki jo je izdal dr. Rudolf Čuješ v angleščini lansko leto.

Slovinci smo bili z njim povezani preko dr. Antona Korosca, ki je bil predsednik združenih zvez, Davidović pa je bil njegov tajnik. Čuješ je mislil knjigo izdati za njegovo 80-letnico, vendar se je delo zavleklo zaradi Davidovičeve bolezni in nato smrti. Knjiga je zbirka že objavljenih in še neobjavljenih razprav Davidoviča tako v srbohrvaščini, francoščini, nemščini, angleščini in italijanščini, jeziki, ki jih je Davidović obvladoval in v njih pisal. Iz objavljenih razprav in bibliografije zlahka razberemo, da je Davidović napisal ne samo zgodovino združenstva, ampak se je ukvarjal z njegovo načelno stranjo, ki so ji že pravilno ali nepravilno rešitev iskali Schulze Delitzsch, Raiffeisen, Buchez, Marks, Veber idr.

Davidovičeva prva knjiga je bila Financijacija zadrug l. 1938, ki je delno izšla v obliki razprav v reviji Ekonomsko finanjski život, kateri je bil urednik deset let. Druga, ki je izšla tudi v Jugoslaviji in ki je odločilno posegla v življenje zadrug, je bila Ideološki temelji našega združenstva. V njej je prišel Davidović do zaključka v primerjavi med slovenskimi in srbskimi kmečkimi zadrugami, da na zadržna načela vplivajo vera, politika, kultura, stvar, ki jo je opazil kasneje tudi v Kanadi.

Davidović je bil ravnatelj CUC-a (Cooperative Union of Canada — Kanadska zadržna zveza), dosmrtni član Kanadske zveze za študij združenstva. Njegovo delo o zadržnih načelih (v francoščini) je ostalo neobjavljeno, med-

tem ko so številna dela doživela izdaje v vseh jezikih sveta. Kot profesor je začel predavati na Beograjski ekonomski šoli o združenstvu, vpeljal ga je pa tudi na kanadske univerze, kjer je predaval: univerza Concordia v Montrealu in na svetovno znani Mednarodni Coady Institute v Antigonishu. Tu so bile objavljene njegove lekcije v knjigi Towards a Cooperative World, Economically, Socially, Politically (Združeni svet gospodarsko, družbeno in politično).

Novi razgovori in razgledi (New discours and views) je naslov zadnji slovenski reviji, ki bo obravnavala kulturna, družbena in gospodarska vprašanja. Urednik revije je dr. Rudolf Čuješ, sodelavec Meddobja, izdaja pa jo študijski krožek za slovensko kulturo. Pravzaprav ne gre za čisto novo revijo, ampak za nadaljevanje Razgovorov in razgledov. Ti so izhajali v letih 1955—57 v Torontu, kjer se je takrat zbrala močna skupina slovenskih izobražencev v študijskem krožku in skušala pritegniti tudi razumnike iz drugih dežel.

Z ustanovitvijo Slovenske države, Krekove posojilnice, borbo za življenje in odseljevanjem iz Toronta se je aktivnost skupine preusmerila v praktično dejavnost, vendar se je ob splošnem vrenju v domovini pokazala zopet potreba revije, tako za domovino in tujino, ker ni mogoče živeti s pojmi preteklosti, poleg tega gre pa tudi za spremenjene poglede na svet, za drzne prijeme in nove ideje, da ne bomo ostali zamudniki kakor že tolikokrat.

Kdor je bral Čuješeve razprave v Meddobju, mu ne bo treba ugibati, kakšna bo nova revija: sodobna, v skladu z etičnimi načeli, nauki Cerkev in papežev. Sam Čuješ pravi, da revija ne bo tekmovala z drugimi slovenskimi revijami, gotovo pa je, da bo družbeno in kulturno stvarnost prikazovala s katoliškega zornega kota.

Za sedanjo družbo vidi Čuješ potrebo, da se spremeni dialektični način mišljenja ali-ali v integracijsko obliko. Priznati moramo, da so posamezni odseki kulture popolnoma neodvisni (politika, gospodarstvo, umetnost etc.) so pa medsebojno odvisni, da je treba razširiti pojem posameznika s širšim pojmom osebe, ki vključuje družnost, družbe kot občestva, preživetja najspodobnejšega z vzajemnostjo in sodelovanjem, kjer se mora zasebnost umakniti občemu dobremu.

Dr. Rudolf Čuješ je doktoriral v Gradeu, pred vojno je bil urednik Straže v viharju, v Torontu pa je prevzel uredništvo Slovenske države. Poučeval je na univerzi v Antigonishu v Novi Škotski sociologijo in združenstvo in iz teh strok izdal več knjig, obenem pa je prikazal tujcem dr. Janeza Ev. Kreka, Franceta Vebra, Friderika Ireneja Barago in seveda slovensko združenstvo in njegovo organizacijo.

Nova člana SKA

Jožica G. Kvas-Jemec

Rojena v Torontu (1956) kot druga v družini osmih otrok. Slovensko šolo je obiskovala v župnišču Marije Pomagaj v Torontu. Od petnajstega leta sodeluje v dveh dobrodelnih družbah, iz katerih so sledile različne službe. Poučevala je namreč verouk v torontski katoliški skupini za gluhone (St. Francis Bureau for the Deaf, Holy Name Church) ter prevajala v ASL (American Sign Language). Delovala je pri Canadian Hearing Society, pri kateri so ustanovili prvo kliniko v Kanadi za duševno prizadete gluhe ljudi. Hkrati pa je bila prostovoljka v organizaciji Oxfam v oddelku, kjer je skrbelo za nakup ročnih del združenih ustanov Tretjega sveta. Uvoženo blago je Oxfam Trading prodajala v Kanadi preko prostovoljcev in tako zagotavljala zaslužek revnim ljudem, ne da bi pri tem kvarili njihove kulturne značilnosti. Cilj ustanove je razvoj teh združenih ustanov do stopnje samoosvojitve.

Od ustanove Oxfam Trading je dobila štipendijo za prvo leto študija na univerzi. Pet let je študirala psihologijo in učiteljstvo na York University v Torontu. V času univerzitetnega študija je obiskovala tečaj slikanih oken. Za več

kot leto dni je bila na potovanju po Evropi, kjer je odkrivala umetniške in zgodovinske zaklade v cerkvah, muzejih, razstaviščih ter arhitekturne lepote.

V Parizu se je spoznala s kiparjem Tonetom Jemcem, s katerim se je kasneje poročila ter ustanovila dom v severnem delu Ontaria v francoski vasi Lafontaine.

Z možem sta opremila dve slovenski kapeli v Etobicoke ter manjša dela in naročila. Barvna okna izdeluje ne samo za odprtine v stenah, ampak tudi za lestence, okrasne plošče, pohištvo (predale ipd.).

Slovenska kulturna akcija jo je povabila v svoj likovni odsek. V pismu 10. septembra 1989 se zahvaljuje za imenovanje, opisuje življenje v Lafontaine ter načrte za prihodnost.

V stari kmetiji, kjer dela z možem, bosta tudi dogradila atelier. Vendar ni vse rožnato v tej umetnosti izdelovanja steklenih oken z barvnimi, figuralnimi in ornamentalnimi upodobitvami. „Ker je to delo kruto, me čaka že druga operacija (v desetih letih) na zapetju; ne vem, če bom mogla vztrajati v tej umetnosti zvrsti; morda bo treba najti drugačen umetniški izraz.“

Ivo Jevnikar – novi član SKA

SKA je lani imenovala Iva Jevnikarja za člana v odseku za družbene vede. Ivo Jevnikar je rojen v Trstu leta 1954. Njegov oče Martin Jevnikar je literarni zgodovinar in publicist, mati pa iz znane tržaške družine Abram. Ivo Jevnikar je študiral na Slovenskem klasičnem liceju v Trstu, ima tudi študije prava, poklicno pa deluje kot časnikar na radiu Trst A in kot publicist (Mladika, Primorski slovenski biografski leksikon idr.). Zrasel je v skavtski organizaciji in Slovenskem kulturnem klubu. Zavze-

ma se za manjšinsko vprašanje in politiko; v zadnjih dveh mandatih je deželni tajnik Slovenske skupnosti. Piše nam 14. februarja: „Na pismo o članstvu v SKA sem odgovoril 12. aprila 1989. Naj iz kopije prepisem glavno misel: Na sebi ne vidim kulturnih zaslug, da bi spadal v elitno SKA, poleg tega sem s časom tako na tesnem, da bi ne mogel obljubiti kakega resnejšega sodelovanja. Po drugi strani pa si me s predlogom zelo počastil, upoštevati pa moram predvsem njegov osrednji pomen, ki je tudi meni zelo pri srcu: povezava med „slovenško celo“. Tako da odgovor prepuščam tvoji presoji. Če se ti zdi koristno, sprejemem. Te misli in občutke imam tudi danes.“

Tokijski eseji št. x + 6.

Dragi Glas!

Obljubil sem Ti bil, da nadaljujem z oceno tako bogato pisanega Meda XXIV/3-4. Najprej Ti čestitam, da si mogel razpisati Novi Literarni Natečaj do 31. marca 1990. Kako bo velik nebeški kredit Neimenovanega Mene, ki je ta Natečaj omogočil! Saj veljajo Gospodove besede, ki jih je nekdanji palestinski računovodja tako skrbno zabeležil (Matej 25) tudi za ta Natečaj: „Bil sem v veliki zadregi z ozirom na financiranje, pa...“

Če prav razumem razpis Natečaja na notranjih platnicah, je treba poslati rokopise v določeni obliki, nikjer pa ni govora o dveh izvodih iste snovi. Če se motim, mi povej, prosim.

Tineta Debeljaka „Nove variacije“ so me na eni strani očarale z mogočnimi pesniškimi podobami, na drugi strani pa so me pri tem ali onem izrazu pustile hladnega, ker so izrazi na vršini proze in jih notranji ogenj pesniškega ustvarjanja — da se poslužim T. S. Eliotovega izraza — še ni prešinil. Kot da bi pesnik — ker pesnik je bil, brez dvoma — ne premogel dovolj umirjenosti za temeljito izdelavo svojega pesniškega doživljanja.

Podobno bi sedil o dveh pesnih Pavla Štruklja v tem Medu: barvite slike ustvarjajo lepo razpoloženje in podživiljanje, ki pa se ne more prav sprostiti, ker se v slikah ne razodene dovolj jasno pesnikova misel, vsaj meni ne, ki živim izven argentinskega okvira. Želel bi si, da g. Štrukelj svoj diamant pesniškega daru še in še izbrusi, detlejši da se zasveti v vseh mavričnih barvah.

Maks Osojnik ima velik talent pripovedovanja. Napeto padaja svoje štiri koroške povestice, a jaz se kar bojim, da bom spet kdaj prebral še peto in šesto in prenekatero — ker se vsaka teh štirih konča tragično. Umetniku-pripovedovalcu želim vpogled v sončne strani koroških življenj — kdor zna tako pripovedovati kot Maks Osojnik, zna tudi bralca prijetno razvedriti. V Republiki besednega ustvarjanja ne sme zmeraj deževati...

Papeževa mojstrsko napisana „O. Lepota...!“ in pripis na koncu „Poglavje iz Zgodovine SKA“ je neke vrste kažipot: če se bo Papež kdaj lotil pisanja te Zgodovine, jo bomo res uživali, ker bo več kot le nizanje dogodkov, pa naj so še tako važni. Papež vrača preteklosti podobo življenja.

Lahko rečem, da sem zvest bralec Čuješevih res informativnih socialnih esejev bogate vsebine. Tudi tokrat sem pozorno prebral njegove Etične Investicije, ki jih lahko kar se da mnogim priporočim. Naj mi bo, amaterskemu zgodovinarju, dovoljena pripomba k tega eseja prvemu poglavju in sicer k zadnji vrsti: da je bil namreč v evropskem srednjem veku „poudarek na zemskem življenju kot kratki pripravi na večno življenje po smrti“. V Colin Platt-ovem atlasu srednjeveškega človeka (The Atlas of Medieval Man. Crescent Books, New York 1985, 256 razkošno ilustriranih strani) bremo (na str. 156), kako so kuge in druge epidemije dale povod za kult človeške smrtnosti, ki je dosegel vrhunec v 15. stoletju na ozemlju ob Renu, v Burgundiji in Flandriji, vendar ni mogel udušiti celotnega evropskega življenja, ki se je še naprej razvijalo v umetnosti in gospodarstvu. Na str. 56 tega Atlasa bremo, da so rivalitete med francoskimi in angleškimi kralji v 12. stoletju „pomembno netile gospodarski razvoj obeh ozemelj“. In o 13. stoletju pravi Platt (na str. 117), da ga „označuje vnema za eksperimentiranje, napredek in učenje“, lastnosti, ki jih tega stoletja umetnost in gospodarstvo in znanost ter tehnika izpričujejo, a ki se prav ne ujemajo z osredotočenjem na kratkost zemskega življenja. Celoten Atlas (ki opisuje tudi srednji vek celega sveta) daje vtis zdravega čuta, to je, zdravega krščanskega čuta za dejansko življenje in njegove razsežnosti. Kakor je zgodovina s svojimi zapletljavi učila kristjane vojskovanja, tako jih je učila umnega gospodarjenja.

Tokrat ne smem „krasti“ prostora drugim, končati moram. Naj bo sveti Božič, ki se bliža, vsem v slovenski republiki besednega in drugega ustvarjanja — praznik s kar se da prijetnimi naravnimi in nadnaravnimi posledicami!

Z daljnovzhodnim poklonom ostajam Tvoj vdani

Klaudio Kos.

Blagoslovljeno leto 1990

želi

GRADBENO PODJETJE

Jože Kastelic Ltd.

770 BROWNS LINE, Toronto, Ont., M8W 3W2, 255-2085

Slovenski narodni odbor ob pretreših v domovini

V dneh, ko je svet priča dogodkom, ki z vedno večjo silo govore o rušenju vsega, kar je bilo grajeno in vzdrževano z nasiljem pod komunističnimi režimi v državah vzhodne in srednje Evrope ter dokazujejo odločno voljo narodov, da tema stanju napravijo konec, ko se je zrušil sramotni berlinski zid ko na Češkem spet govore o praški pomladi in išče Evropa novo politično ravnovesje, spremljamo s posebnim zanimanjem, zavzetostjo in skrbjo dogodke v domovini. Ob njih ponovno

pozdravljamo vsa gibanja in stremjenja po demokratizaciji narodovega političnega, gospodarskega in družbenega življenja. Prepričani, da je svobodno delovanje političnih strank, v okviru nove, svobodno izglasovane slovenske ustave, edino zagotovilo resnične demokratizacije med nami, vabimo vse rojake, da se pridružijo skupnemu iskanju osnov za narodovo bodočnost, nalogi kateri posveča SNO skrb in napore vsa leta svojega obstoja.

Ugotavljamo, da zahtevajo hitri politični premiki na evropski celine premišljenih, a naglih odločitev slovenskih demokratičnih sil, da nas dogodki ne prehitijo in da naš narod ne bo ponovno objekt med silami, ki se bore za premoč na novem političnem zemljevidu Evrope.

Odobravamo v celoti odločno izjavo komisije. Pravičnost in mir, z dne 31. oktobra 1989, in se pridružujemo njenemu pozivu, da je treba pogumno delati za resnično in popolno demokratizacijo Slovenije. Ob tem poudarjamo, da je po krščanskem družbenem nauku mogoče pričakovati vrednih sadov pri uresničevanju te globoke družbene pre-

osnove le tedaj, kadar smo vsak zase pripravljeni na osebne odpovedi in napore.

Obsojamo izjave visokih jugoslovanskih vojaških osebosti, ki skušajo z grožnjami zavirati težnje narodov po suverenosti, pravici do samoodločbe in popolni politični demokratizaciji. Vojska, ki štiti le koristi totalitarne monjšine ter se obrača proti narodovi volji in njegovim zahtevam je v bistvu narodu sovražna vojska. Obsojamo pa tudi vedno pogostejša narodnostna izivanja, ki jih organizirajo komunistični organizmi drugih republik ter ponovno izjavljamo, da nosijo ti za svoja dejanja in njih posledice popolno in nedeljivo odgovornost.

Opozarjamo rojake v zdomstvu, naj dogodke v domovini spremljajo s pametno presojo in treznostjo in naj ne nasedajo na videz razveseljivim, a v resnici večkrat varljivim ukrepom predstavnikov vladajočega sistema, ki sredi propadanja še vedno iščejo kako bi ohranili tudi v novih razmerah čim več oblasti. Naj ne sprejemajo darov in miloščine od tistih, ki so krivi ne le njihove nesreče temveč dolgoletnega trpljenja vsega naroda.

Svobodno bodočnost naše domovine je mogoče graditi le na neokrnjenih demokratičnih osnovah. Dokler teh ni, se bomo vsi svobodoljubni rojaki doma in v zdomstvu zanje borili, pri tem pa nikakor ne bomo podpirali samovoljnih sklepov režima, ki pet desetletij ni maral priznati narodu pravice suverena odločanja.

V novembru 1989.

SLOVENSKI NARODNI ODBOR

Rudolf Smersu
predsednik

dr. Peter Urbanc
podpredsednik

kulturni večeri

O slovenski pomladi danes

SKA je izrabila priliko ob obisku vizitatorja Misijonske družbe dr. Antona Stresa, ki je prišel na slavje tridesetletnice posvetitve cerkve Marije Kraljice v Slovenski vasi, da je predaval pri njej.

Že samo slavje je imelo tudi nekaj njenega: blagoslovitev križevega pota, ki ga je izdelal njen član, kipar Ivan Bukovec.

Predavatelj je na 12. kulturnem večeru (18. nov.) omenil različne težnje, o katerih komaj vemo, da obstajajo, ne poznamo pa njihovega obsega ne vzrokov: Slovensko pot v Srednjo Evropo, možnosti obstoja v federativni Jugoslaviji, prednosti in zapreke slovenski suverenosti.

Kot oseba, ki veliko potuje in se pri tem seznanja z mnogimi odločujočimi osebnostmi, je v predavanju omenjal mnenja tako levece kakor desnice. Za nas je presenetljivo, da vsi predavatelji letos dajejo tako malo pomena sedanjim oblastnikom — tako tudi Stres. Predavanje bi lahko imenovali razbijanje slovenskih in jugoslovanskih mitov in tabujev: kar so oblastniki prikazovali dolga desetletja kot nekaj izvirnega in neprekosljivega, se je izkazalo kot posmeha vredno sračje gnezdo — samoupravljanje, dogovor na ekonomija in politični pluralizem brez političnih strank. Če bi bilo samo sračje gnezdo: izkazalo se je, da je prav to zapreka razvoja in vključevanja v razvitejšo družbo, kar nam je nujno potrebno za preživetje.

Zanimiva je bila razložitev udeležbe slovenskega kristjana v družbeno politične dejavnosti, ki jih je navajal po zadnjih rezultatih občnega mnenja.

Slovenska Cerkev se počasi oprošča namišljenega in nikoli dokazanega sodelovanja z okupatorji, počasi ji prepuščajo karitativno delo, manjka pa še dosti do njenega dostopa do javnih občil. Ker ni vezana na nobeno družbeno ureditev, lahko zahteva za svoje člane iste pravice, ki jih imajo neverujoči. S tem bi bilo razloženo stališče Drugega cerkvenega zbora in uveljavljanje njegovih sklepov, ki zadevajo svobodo, človeške pravice in dostojanstvo.

Predavatelj je tu in tam zabelil predavanje z anekdotami, kar je olajšalo razumevanje in pripomoglo k sproščenosti. Seveda niso bile napake samo na strani režima, narod sam je bil tudi nemalo kriv: premajhna rodnost, prilagodljivost, pomanjkanje narodne zavednosti, bojazen pred oblastniki, so pripomogle k utrditvi oblasti. Po drugi strani pa je opazen proces liberalizacije in demokratizacije prav pri narodno enotnih, katoliških narodih kot so Slovenci, Madžari in Poljaki. Če iz vsega ne bi prišlo drugega kot asimetrična federacija za Slovence, bi bilo že to precej, če bi bila s tem zagotovljena naša narodna identiteta.

Dr. Alenka Goljevšček: Stara mitologija v novih preoblikah

Navadno je težko predavati poslušalcem različnih poklicev in različnih vzgojnih stopenj, ki imajo malo ali nič opraviti s poklicem predavatelja, zato je bila udeležba in debata, ki je sledila predavanju dr. Alenke Goljevšček pravo presenečenje. Predavanje dr. A. Goljevšček pod naslovom Stara mitologija v novih preoblikah je bilo v petek 17. novembra. Bilo je strogo znanstveno, obsegalo je življenje mitoloških kultur, ki so bile popolnoma različne od naše, ki pa so bile kljub temu predhodnica naše kulture, do česar so prišli prav v našem času. Izginjanju zadnjih drobecov teh kultur smo priča prav v današnjem času in to tudi nosilcev teh kultur.

Prehod iz analogičnega načina mišljenja v logični je po mnenju Goljevščkove tisti mejnik, ki je zaznamoval zahodno kulturo; skoraj istočasno pa se je izvršil prehod iz matrifokalne družbe v patriarhalno. Kakšno je bilo nekoč življenje in stanje družbe v Evropi, nam prikazuje prav mitologija, ki je bila razlaga sveta v antični dobi analogične identifikacije, dobimo pa to razlago tudi v najstarejših slovenskih mitoloških osebah (Pehtra baba). Predavateljica je povezala razvojno angleško teorijo o mitu in francosko sociološko šolo, utemeljeno na načinu življenja, ki imajo še vedno izredno težo v današnjem življenju družbe in posameznika. Navsezadnje se mitologija ponavlja, do česar so prišli tudi diskutanti: družba si ustvarja nove mite po zgledu starih, kar nam ponujajo in vsiljujejo kot čisti produkt razuma in objektivnih znanstvenih zakonov, kar je po svoje dokaz, da ti mitološki arhetipi živijo v nas naprej. Eno izmed gibanj „new age“, ki si prizadeva postati nova reli-

gija človeštva, je samo obnovitev stare mitologije, ki se v nekaterih primerih poslužuje celo krščanskih izročil.

Ker je precej poslušalec študiral Hegla in Heidegger-a, prav tako pa njegovega ekzegeta dr. Tineta Hribarja, je to pripomoglo k boljšemu in hitrejšemu razumevanju svetega in božjega, umoru Boga in povezanosti mita z življenjem. Čeprav je Goljevščkova študirala čisto filozofijo, se je pa vse življenje bavila in učila psihologijo in pedagogiko, kar je očitno bil tudi eden izmed vzrokov, da je bilo predavanje tako zanimivo.

Predvojni spor na kulturni levici

Predavatelj Marka Jenšterleta, dopisnika ljubljanskega Dela in agencije Tanjug je emigracija malo poznala, dokler je služboval v Buenos Airesu, zato smo bili presenečeni nad številno udeležbo, posebno ker je 14. kulturni večer padel na petek (16. decembra).

Jenšterle je izvedenec o predvojnem sporu levičarskih kulturnikov, saj je o tem napisal knjigo, o istem pa je pisal tudi v Dialoge, Novo revijo, Mladino, Teleks in drugod. V predavanju se je opiral na Lasičev Sukob na književnoj levici, ker je opisal začetek spora, ki je bil uvožen iz tujine kakor toliko drugih stvari. Posegel je za boljše razumevanje v francosko levico, kjer je z nastopom nadrealistov nastal premik tudi v KP Francije. V tem smo bili s Kocbekovim Premišljevanjem o Španiji precej zamudniki. Francoska KP z Bretonom, Aragonom in Gideom je surove metode partije spoznala dosti prej in jih kulturni krogi niso prikrivali, kakor so to delali v predvojni KP Jugoslavije. Spor, ki se je začel z Bosanci (Krstu Hegedušič, Marko Ristić), se je prenesel tudi v Slovenijo z Miroslavom Krležo. Morebiti je bil še čas, da bi se pri nas preprečil, vendar so tedaj slovenski levičarji že bili pod vplivom levih politikov: Kardelja, Kidriča, Kermaunerja, Kozakov, Krefta, Iva Grudna in tako se je v literaturi pojavila močna socialno angažirana struja. Sprva je partija molčala, kasneje se je oglašil uradno Tito v Proleteru, pridružila sta se mu še kasnejši Milovan Djilas in Koča Popović, tako da ni prišlo do razkola med partijo in književniki.

Jenšterle je poudarjal maloštevilnost levičarskih intelektualcev (klub Njiva in skupina 1551), pritiske partije (Ziherla), njene grobe metode in sramotno zakrivanje dejanskega stanja v SZ, kateri so s tem slovenski levičarji napravili veliko uslugo.

V oporo svojim izvajanjem je pokazal na dejstvo, da vse do leta 1952, ko so v Ljubljani obračunali z utilitarizmom, pragmatizmom in logotekniko, ni izšlo nobeno pomembno delo. Seveda je istega leta izšla zbirka novel Strah in pogum Edvarda Kocbeka, ki je nemalo pripomogla k zavrnitvi partijskih ideologov (Ziherla, Modica, Kosa in Šege). Spor na slovenski kulturni levici je že časovno zelo oddaljen in malo poznan v emigraciji, zato bi upravičeno podvomili, da so udeleženci prišli da se o njem informirajo — veliko jih je prišlo, ki so se Jenšterletu hoteli zahvaliti za odkrito in pošteno poročanje o emigraciji v Argentini, razmerah v klubu Triglav, drugi pa da se od njega poslové, ker odhaja v domovino.

Arh. Jure Vombergar predstavlja kiparja in slikarja Marjana Gruma (4. nov. 1989)

knjižise

The convinced cooperator George Davidović, uredil Rudolf Čuješ, založba Cooperative Resources Ltd., Antigoniš, Canada

Knjiga je zbirka šestih razprav srbskega zadrugarja Jurija Davidovića. Uvodne besede sta napisala Rudolf Čuješ in Norman Wood. Z daljšo študijo o Davidoviću nadaljuje urednik zbirke Rudolf Čuješ. Štiri razprave so iz predvojne dobe in so bile objavljene v reviji Ekonomsko-financijski život in sicer Financiranje zadrugištva, Lastno financiranje zadrug, Zadrugna socializacija kapitala in Izposojeni kapital v službi zadrugištva. Iz povojne dobe in objavljena v tujini je razprava Državna posojila zadrugištvu in najdaljša Načela in bistvo zadrugištva, ki je poglavje iz neobjavljene knjige. Knjigo zaključuje bibliografija vseh Davidovičevih razprav in publikacij iz predvojne in povojne dobe.

A. H.

Miloš Mikeln — Ruiniranje države

Niccolo Machiavelli je bil učenjak, ki je raziskoval medsebojno povezanost človeških dejanj na področju političnih dejavnosti. Odkril je vzroke za nastanek in propad držav ter sredstva, s katerimi se morejo obdržati in celo okrečiti. Strogo znanstvo in kolikor je mogoče brez moralnih omejitev je opisal značilnosti v porajajoči se laični državi.

Ne da bi povzema Machiavellijeve teoretične formulacije in s povsem drugačnimi cilji je Miloš Mikeln objavil „Poročilo delovne skupine za ruiniranje države in kratki kurz vladanja za srednjo (usmerjeno) stopnjo“. (Samozaložba, Ljubljana, 1989, 197 str.). V oči takoj pade ta nemogoč naslov, ki prav gotovo marsikoga v Sloveniji in drugod po svetu, spominja na dolgovozne in neplodne sestanke. Prvi vtis o knjigi je odvisen od bralčevega razpoloženja, češ, morda gre za pedagoško razpravo, morda res le samo za poročilo o kakšnih sejah in še so mogoče razlage, ko bralec želi uokviriti knjigo v obstoječe stroke. Vendar je prav ta glavna značilnost knjige, da se mudi na ravni politologije, filozofije, sociologije, ekonomije in to vse v strokovnem jeziku popularne uporabe z literarnimi prebliski.

Teško je najti tako težko berljivo knjigo kot je Mikelnova, vendar gre za satiro sistema in njegovih voditeljev, kjer bi neposredno šaljiv prizor zadel preveč v živo. Morda ga zato avtor ovije v razlage, sociološke interpretacije, ki bi lahko bile objavljene v strokovnih publikacijah. Privlačna naslovna stran (opremil Vili Vrhovec) ima v štirih medaljah obraze današnjih jugoslovanskih politikov: Mikulić, Stanovnik, Milošević in Šuvar. S satiro, pa ne prizanaša niti sebi, saj je knjiga mnogokrat izpovedna.

† prof. Božidar Bajuk
2. dec. 1989

† Otmar Mauser
4. dec. 1989

razgledi

Umetnost je način življenja za Lilijano Brulc iz Jolietu.

„V Jolietu še vztraja čudež v umetnosti!“ je naslov Herald News-a iz države Illinois, 30. aprila 1989. „Zadnje delo bo odkrito 7. maja.“

„Umetnost ohranja moj čut za dojemanje živ“, pravi, ko dokončuje bronasto črko svojega zadnjega dela, kipa, ki predstavlja Holokavst. Ta bo nameščen v dvorani Judovske skupščine v Jolietu na 250 N. Midland Av. Odkritje bo 7. maja ob dveh popoldne.

„Umetnost je neprestano uživanje pri odkritju lepote v najbolj navadnih stvareh in v najbolj preprostih trenutkih“, pravi Brulčeva. „Moja delavnica je neke vrste svetišče, kjer razvijam svoje ideje in dokončujem svoje izdelke. Za večja kiparka dela potrebujem večjega delovnega prostora.“

Bronasta litina za spomenik je bila vlita v čikaški livarni, kjer je morala Brulčeva slediti vsaki stopnji dela in biti zraven tudi pri končni obdelavi.

Njeno zanimanje za umetnost se je zbudilo že pri treh letih. Njen pobudnik je bil stric Karel Pušnik, poklicni umetnik, in njena sestra Frida Baldazzi, ki je že umrla. Bila je dejavna v katoliški Cerkvi in slovenskih kulturnih organizacijah, zato obravnavajo njene slike, kipi in grafike religiozne in etnične teme.

Njeni starši, pokojni Alojz in Marija Brulc, so prišli iz Slovenije. Brulčeva in njena sestra Lucija Dragovan, ki je tudi umetnica, živita v Jolietu, bili sta dvakrat v zadnjih letih v Sloveniji, kjer sta razstavljali svoja dela na mednarodnih razstavah v domovini staršev.

Nekaj njenih stenskih slik je v Jolietu v šoli in cerkvi Sv. Jožefa in v cerkvi Marije Vnebovzete. Druge slike, kipi in arhitekturna zasnova cerkve pa so v mestu Tocumen v Panami.

Muralna kompozicija v zvezi z bronastim kipom, mozaikom in slikami je posvečena slovenskim rudarjem in delavcem v Chisholmu v Minnesoti. Prav tako je oblikovala tudi Špansko kapelo v Čikagu, od zgradbe, obrednih oblek, razsvetljave, opreme, poslikave sten in kipov.

Preden se zavzame za umetniško delo, napravi najprej obširno globinsko raziskavo in predhodne osnutke.

Resnega študija kiparstva se je oprijela, ko je bila na delu za diplomirance v Inštitutu za umetnost v Čikagu.

„Študirala sem z Egonom Weinerjem, slavnim dunajskim kiparjem. Poučeval je na inštitutu in razstavjal po celem svetu. V Avstriji sem študirala s Francetom Goršetom, ki je bil učenec Meštrovića, in ki me je vedno vzpodbujal.“

Brulčeva je začela z deli velikega formata v bronu pred desetimi leti. Spomenik Holokavstu je njeno četrto veliko delo.

„Skušam delati tesno ob skupnosti. Pozanimam se najprej za njeno duhovno razpoloženje, njeno narodnost, njeno vero. Poskušam si priklicati v zavest, s kakšnimi predstavami bi se mogla identificirati skupnost.“

„Mislim, da v tem primeru, razen če je kdo bil priča ali žrtev Holokavsta, si ne moremo predstaviti tega strahotnega dogodka.“

„Kar vidite tukaj, so bron in keramika, toda nista vpletena v namišljeno, iluzionistično delo, ampak v metaforo teme, mraza, ognja-neka izzivajoča zapreka, izpod katere mora izkoptati gledalec globlji pomen. Namen ustvarjenega dela je, da se gledalec zatopi vanj.“

„Dodala sem roke v ognju, ki niso odtrgane od telesa, ki pa so postale plameni, ki se dvigujejo in spreminjajo v hebrejsko črko ‚Shin‘. Ta pomeni Shaddai-Vsemogočni.“ Brulčeva je začela s študijem hebrejščine veliko prej, preden je začela s spomenikom.

„Poučila sem se, da imajo črke v hebrejščini vsakovrstne pomen“, je razlagala. „Nimajo samo književnega, ampak tudi simboličnega. Okoli vsake črke so se spletle legende, ki so zelo važne za razlago gorečih črk. One nam govorijo: ‚Ne smeš pozabiti!‘ in to je osrednja tema.“

Sedaj ko sem končala delo, se mi zdi, da sem prišla do točke, ko se lahko odprem razodetju in razumevanju“, je rekla. „Ko končam kakšno izmed naročil, navadno pridem do te točke, ko začnem razumevati globino pomena, s katerim sem imela opraviti.“

Od 15. oktobra bo razstavljala v galeriji Genesis na 4201 S. Archer Av. v Čikagu. Razstavi bo dodala še nekaj risarskih osnutkov in kipov, ki so ji služili pri izdelavi spomenika.

Zrelostni izpit slovenske Cerkve v doslednost

Politična temperatura Slovenije – tudi ta spada v vprašanje kulture – se je dvignila lani po mnenju nekaterih nepotrebno, po sklepanju drugih pa bi morala prav Cerkev doliti goriva, da bi postala še višja. Navidežno slovenska politična emigracija ob dogodkih v domovini stoji previdno ob strani, kar bi ji moglo biti po prestanih izkušnjah in ponovnih zatrjevanjih samo v čast; pohvalila je Majniško deklaracijo, dodala tu in tam še kaj vendar tudi Temeljne listine ni naravnost napadla, kar je že tudi precej. Res se je nagibala bolj k prvi kot k drugi, vendar si moramo to razložiti iz čustvenega stališča: Majniška deklaracija z l. 1917. je bila v glavnem otrok slovenske Cerkve in motivizacija emigracije izvira bolj iz verskih in človečanskih nagibov kakor pa iz političnih vzrokov, pa naj bo to dejstvo nam všeč ali ne. Tudi Teze za slovensko ustavo, ki so izšle najprej iz alternativne skupine okrog Majniške deklaracije so vplivale na to, čeprav jih je potem sprejela večinsko Slovenska skupščina.

Oglejmo si, kakšno je bilo stališče slovenske Cerkve ob bistvenih narodnih vprašanjih z ozirom na Majniško deklaracijo in Temeljno listino. Komisija Slovenske škofovske konference Pravičnost in mir se ni zavzela ne za eno ne za drugo. Morda bi nam moralo biti že iz naslova komisije jasno, da je njen cilj prav pravičnost in mir, to pa je že širša osnova, ki vsebuje in obvezuje več kot Majniška deklaracija ali Temeljna lista, iz katerih so večasih izhodišča tudi za podrobnosti. Ena takih podrobnosti je bilo stanje na Kosovem, v obravnavanju katerega je bil sprva enotno pojmovanje, ko pa je prišlo do začetka poskusov praktičnega posega in rešitve, so odpovedali pripadniki obeh – slovenski varnostniki so bili soudeleženi v represiji kljub predhodnim zatrjevanjem uradne politike in alternativcev, da za to Slovenija ne bo dala ljudi. Razkorak med teorijo in prakso, govorjenjem in dejanjem, morda tudi z nekaj primesjo demagogije, je postal očiten. Pravičnost in mir je samo pokazala nanj.

Čeprav nosilci uradne politike in alternative niso postavili slovenske Cerkve za razsodnika v svetnih zadevah, niti je prosile za priporočanje ali odsvetovanje Majniške deklaracije in Temeljne listine, se je Cerkev po komisiji Pravičnost in mir kljub temu izrekla, da se ne bo spuščala v spore med obema, ker ni našla v nobeni izmed obeh ničesar moralno oporečnega. Cerkev se je zavedla, da bi bila lahko izkoriščena od ene ali druge, kar se je že zgodilo v ne tako daljni preteklosti. Zaključek ali odločitev je bila jasna zanjo: ne se pustiti spolitizirati, ne se vmešavati kot institucija v zadeve politike, delovati po članih Cerkve, ti pa naj imajo svobodo odločanja tako za eno kakor za drugo stran.

Zdi se, da so voditelji uradne politike kakor tudi alternative, pričakovali nekaj drugega od nje, zato ni ne ena ne druga ostala zadovoljna z njenim stališčem, ki je dejansko preprosto. Cerkev se je omejila, oddaljila tako od ene kakor druge. Danes so že daleč časi in pozabljene izjave, da je Jugoslavija še vedno najboljša rešitev za Slovenijo, prav tako pa tudi, da je samoupravljanje najboljša družbena oblika v gospodarstvu, ker je Cerkev spoznala, da lahko živi in dela v vsakem političnem sistemu, prav tako pa da ne sme biti orodje strank ali režima. Sklep komisije je bil: Podpisovati obe listini! V nobeni ni nič grešnega!

Ni še tako dolgo, ko so slovenski Cerkvi očitali, da se je vtičala v območje, kjer ni imela kaj iskati, še pred par leti je predsednik Slovenske skupščine očital dr. Ruplu, da misli prodati slovensko republiko Cerkvi, njej sami pa so očitali njeno polpreteklost in videli povsod samo nevarnosti ponovne rekerikalizacije. Obtoževalni spomenik se stoji pred škofijo, ni treba še enega!

Glavnega vzroka, zakaj se ni Cerkev zavzela ne za eno ne za drugo, seveda ni navedla ne ena ne druga, ne uradna SZDL ne DEMOS, prav tako pa tudi Cerkev ne, vendar ima prav ta svojo težo: po žalostnih izkušnjah vpeljave demokracije v svetu, je bila ta spremljana z neusmiljenim gospodarskim izkoriščanjem; demokracija, svoboda, tržno gospodarstvo, pravna država, izboljšanje mednarodnih odnosov so bile v večini primerov samo zapeljive, če ne celo lažne besede. Tudi vzhodni blok socialističnih držav je pričakoval dosti od Zahoda po ukinitvi komunističnih režimov, vendar izkušnje – pozna jih tudi slovenska Cerkev – so pokazale drugače. Milijarde, ki jih je vsilil Zahod kot posojilo za gospodarsko obnovo, bo klela še tretja generacija, kakor jih kolnemo v Južni Ameriki. Brutalnost komunističnih sistemov primerjamo lahko samo z gnilobo in izkoriščevalstvom kapitalističnega sveta.

Če se slovenska Cerkev ni dala vpreči v propagandni aparat ne eni ne drugi, je to samo dokaz njene zrelosti obenem pa tudi njenega zaupanja v dozorelost vernikov in nevernih. Zaupati v politično kulturo Slovencev menda ne bo odveč, saj bi bil sum in nezaupanje v lastne sile pomanjkanje doslednosti.

ZSMS je kratica za Zvezo socialistične mladine Slovenije, pred nedavnim pa so politični šaljivci izvedli iz nje še drug pomen: Za svobodo mislečega svetá. S politično pametjo ali pametno politiko pa se da doseči in delati v kulturni deželi veliko. Izkušenj ne manjka!

Mihail Šolohov in Tihi Don

Leta 1974 je izšla v Parizu razprava neznanega ruskega kritika, ki je obdolžil Mihaila Šolohova, da je roman Tihi Don napisal beli ruski častnik, on pa da je po smrti častnika gradivo samo uredil in izpopolnil. Ker je predgovor študiji napisal sam Aleksander Solženicin, je vsa zadeva postala še bolj verjetna, posebno še, če se spomnim, da so bili v Zvezi ruski pisateljev že pred objavo v dvomih, ali bi roman natisnili ali ne. Vprašali so samega Stalina, kaj naj storijo in „oče narodov“ je dal svoj milostni blagoslov, da se roman tiska. Tihi Don je izšel, Šolohov je dobil Nobelovo nagrado zanj, dvom pa je ostal do lanskega leta.

Po priznanju Humberta Eca, da je napisal Ime rože in Foucaultovo nihalo s pomočjo računalnika, je izšlo v Italiji še Dučejevo nihalo in skupini tujih književnih teoretikov je padlo na misel, da bi računalniško obdelali in preverili tudi Tihi Don. Ugotovili so, da ga ni napisal Fjodor Krjukov, kakor je bila dolžitev iz krogov ruske emigracije, ampak da je resnični avtor res Šolohov. S primerjanjem deset in desetisoč besednih zvez v stavkih, z njihovim ponavljanjem in točnostjo izraznih odtenkov, so z matematično točnostjo dognali, da je šlo za natolčevanje emigracije. Za Šolohovo drugo glavno delo Podnjataja celina (Izorana celina) ni bilo dvomov, ker je bila napisana l. 1932 in je napisana v enotnem socrealističnem slogu ter je postala vzor za socrealistično književnost, čeprav je izraz bil iznajden kasneje.

Narodni in družbeni preporodi v Evropi

Ko se ladja potopi, splava resnica na površje. Resnica o tem, kar je ladja vozila v notranjosti. Lahko bi ladja v normalnih časih prišla v pristanišče, toda živimo v izredni dobi, valovi so premočni, ladja pušča na vseh koncih in krajih in ponekod hitreje ponekod bolj počasi že zapuščajo posadke potapljaajočo se ruševino, včasih s kapitanom in ladijskimi častniki, drugod jih mečejo v morje zaradi nezmožnosti in korupcije, če ne celo tudi zločinskih dejanj. Taka je neobvladljiva stvarnost Vzhodne, Srednje in Južne Evrope, če še ali pa že spadamo vanjo.

Pojem o Evropski skupnosti, o kateri se je pisalo toliko v zadnjem desetletju, se je nenadoma približal. Bliskovito, ko še niso bili narodi pripravljeni nanjo. Pozabljena je bila nevarnost, ki naj bi jo predstavljala združitev obeh Nemčij, zbledela je Jalta z dogovori „velikih“, ki so bili veliki samo v naši domišljiji, vprašljiva je postala njihova logika, izginila je omejena suverenost, kot da je nikdar ne bi bilo. Spreminjati se bodo začele meje, ne samo držav, ampak tudi narodov.

Če se je prej govorilo samo o Zahodu, je sedaj na vrsti Vzhod; od vzporednega dogajanja na Vzhodu bodo odvisni premiki na Zahodu. Prenehala je blesteti Sovjetska zveza, domovina socializma in proletarcev, blesti se, vendar kakor razkrajajoča se riba na luninem siju, toda začela je zaudarjati in z njo vse dežele vzhodnega bloka. Odpada skorja dogmatičnosti, ki je strašila evropske narode pol stoletja, na njeno mesto je stopila dvoumnost, zaenkrat še zakrinkana, ki pa bo kmalu pokazala razliko „tra il dire ed il fare“ v bodočih desetletjih. Ni se še začela, če se sploh bo, doba ekscesov svobode, razuzdane svobode, in na rumanskem primeru vidimo, da je bolje tako. Uzurpirana družbena moč, ki jo je desetletja imela v posesti družbena elita, avantgarda avantgarde, se drobi in prehaja iz enega družbenega sektorja na več segmentov družbe.

Je politična nestabilnost res posledica kulturne zaostalosti? Če bi bilo to res, potem bi moral biti ves ta vzhodni blok že zdavnaj na tleh in bi ostal še naprej nestabilen. Ni mogoče čez noč odpraviti kulturne zaostalosti obenem pa ravno polstoletna stabilnost dokazuje, da so bile kulturno razvite. Država jih je pokonci prišla.

Vendar nekaj ni v redu, se ne sklada s pričakovanjem zahoda, tudi Vzhod je pričakoval nekaj drugega. Zahod je pričakoval, da se bo komunizem sesul čez noč, kakor hiša iz kart, vendar skoraj ves vzhodni blok še stoji trdno za svojo družbeno ureditvijo. Socializem in njegovi voditelji sestopajo z oblasti mirno, razen v Rumuniji, zadovoljujejo se že s pluralistično politično ureditvijo, svobodnimi volitvami, referendumi, pravno državo. Na njegovo mesto stopajo gospodarski in politični liberalizem, ki naj bi bil vesoljno zdravilo za vse. Sreča, da imajo evropski narodi priliko opazovati v Južni Ameriki, kaj jih še čaka. Primer preseljevanja narodov bo ostal v primeru s pretresom v Evropi le drobna nepomembna epizoda. Če ne bo tako, se imajo zahvaliti samo zreli politični kulturi teh narodov. Tudi Vzhod je pričakoval podpore kakor Južna Amerika, vendar bo moral k svojim dolgovom dodati še nove, kar ga bo spravilo na kolena.

Kakor je za časa preseljevanja narodov bil cilj rimski imperij in sonča Italija, tako drvijo narodi danes za „american way of life“, ne vedé, da je ta samo za Amerikance. Vtopili ali izginili so po izseljevanju Galci, Huni, Avari, Vandali, vzhodni in zahodni Goti, Alamani, Langobardi, Heruli, Normani, Franki, vrsta slovanskih narodov, ne da bi dosegli cilj svojih sanj. Za nekaterimi ni ostalo niti sledu. Narodi niso bili neusmiljeni med seboj samo prej – zgodovina se ponavlja.

Čeprav se ni privid Srednje Evrope in Evropske skupnosti še približal dosegu naših rok, so že nastala prva razočaranja: Poljaki hočejo sedeti ob isti mizi z zahodnimi in vzhodnimi Nemci, da si zagotovijo nedotakljivost sedanjih mej, Madžari še niso pozabili Transilvanije, Turki svojih rojakov v Bolgariji in Albaniji, Makedoncem se godi isto s svojim narodom v Grčiji, Bolgariji in Albaniji, Albance dolžijo zaradi Kosovega, Španci in Baski se pobijajo že desetletja, irski problem se vleče že izpred prve svetovne vojne, prej ali slej bo prišlo zopet na diplomatsko mizo vprašanje Alzacije in Lorene, Trenta in Alto Adigio, Sudev in Čehoslovaške.

Vendar obstojajo še bolj zamotana vprašanja, ki zadevajo vero, kulturo, jezik in celo pisavo: Moldavija hoče postati republika s svojim narodnim jezikom, od pravoslavne cirilice se vrača k novoturški latinici, ki so jo identificirali s katolištvom v zgodovini, če ne bo sprejela celo arabske pisave, kar bi imelo odmev pri islamskih narodih Rusije. Jugoslovanski in slovenski položaj je še bolj zamotan: republike (omejena suverenost!), avtonomne pokrajine, ki bi bile rade republike, republike, ki hočejo konfederacijo, več-

narodne in večverske republike, republike z delom naroda v drugih državah, republike, ki hočejo trdo centralistično roko, republike, ki se hočejo izločiti iz federacije, regije, vključene v Alpe-Adrija, asimetrična federacija, vse se meša, vre in prenavlja.

Toda pri tem nismo vzeli v obzir družbenega preustroja. Če v Srednjo Evropo morejo priti samo dežele in države brez socialistične družbene ureditve, mora priti do spremembe tudi v družbi. V praksi se je izkazalo, da so države iz vzhodnega bloka dobile kaj malo podpore po ukinitvi socialističnega gospodarstva. Privatizacije, zasebnitvo, gospodarski liberalizem, politični monetarizem po zahodnem vzorcu, kaj slabo prikrivajo bodoče gospodarsko izrabljanje, "american way of life" - politična svoboda, politični pluralizem, kultura, pravna država so lahko skrpucana krinka za vse kaj drugega!

Če današnji položaj eksosocialističnih držav naobrtno na slovenski primer, bi že s precejšnjo gotovostjo, po žalostni izkušnji izgube jugoslovanskega trga in smešno majhni pomoči nekdanjim socialističnim državam, rekli, da se nam že ne mudi tako v Srednjo Evropo. Zamenjati parazitizem socialističnega sistema z neomejenim izkoriščanjem kapitalistične družbe je zaenkrat slaba kupčija. Sreča še, da je vrsta slovenskih gospodarstvenikov imela priliko opazovati, primerjati in občutiti na svoji koži tako enega kakor drugega. Kolo usode se je zavrtelo dvakrat v eni generaciji, krog je bil sklenjen dvakrat, prišli bi nazaj v predvojne razmere, ki pa niso bile, če se malo spomnimo, preveč rožnate. Morda za peščico izbranih, ne pa za glavnino naroda.

Politični komentatorji že sedaj opozarjajo, da ranjena socialistična žival še lahko ugrizne, preden pogine. Težko da! V tem primeru bo šlo za delavske mase, ki si ne bodo dale iztrgati tistih pridobitev, do katerih so prišle. Če so do včeraj napadale korupcijo socialističnega sistema, bodo jutri sposobne braniti svoje pridobitve, kar se je že pokazalo. Iz dežja pod kap se nikomur ne mudi, postati podružnica tujega kapitala pa tudi ni posebna čast, še manj pa koristno.

Če je Albanija zadnja v Evropi, ki bo zapustila komunizem, potem bo Slovenija predzadnja. Celó tako daleč še lahko pridemo, da se nam bo težilo po današnjem stanju. Politika je neusmiljena, gospodarski zakoni so brezobzirni. Življenjske izkušnje, ki pa jih ne bi smeli pozabiti, ko gre za obstoj naroda. Z zamenjavo ideoloških klik in elit ne moremo ničesar pridobiti, lahko pa izgubimo.

pisma

Jelka Dolinar iz Spittala

(Avstrija), nam je decembra poslala bogato dopolnilo k GLASU XXXVI, 5:

Spoštovano uredništvo.

Začela bom z dopisom, ki ga je priobčil GLAS pod naslovom „Tinjnsko pismo“. Pravzaprav bi nadaljevala stavek: „Pa nihče od navzočih duhovnikov, tudi jaz ne, ni začel z molitvijo očenaša za pokoj žrtev...“

Kako že pravi slovenski pregovor? „Kdor poje, dvakrat moli“. Kako zbrano je ta množica ljudi, zbrana iz vse Slovenije, pela nabožne pesmi. To je bila ena sama molitev. V duhu smo bili zbrani in hodili po tistih neznanih po vsej naši zemlji raztresenih grobiščih. Pesem-molitev, solze-blagoslovljena voda, gorenje sveč-izgorevanje življenja. Kot da bi tudi nebo obujalo spomine, je grmelo, bliskalo. Znanka mi je dejala: „Mraz me spreleta, ko se spomnim, kako smo iz daljave poslušali tako kot sedaj bobnenje. Bilo je grmenje skal, streljanje, padanje.“ Ko je bilo te spominske svečanosti konec, je bilo konec grmenja, zasijalo je sonce.

Kar nismo se mogli raziti. Zbrali smo se pri novi cerkvi, ki je bila na žalost zaprta. Nekaj smo pogrešali. Pred ali po pogrebu je običajno tudi pogrebna maša. Ljudje so se vračali k stari cerkvi pri Svetem Križu. Maša je bila, kot je običajno, ob sedmi uri zvečer. Šli smo v cerkev, ki pa se je kmalu napolnila s „pogrebci“. Pristopili so trije duhovniki, začela se je prva javna žalna maša za pobite in mučene naše brate in sestre.

Duhovnik je imel pretresljiv govor. Dejal je: „Tudi mi trije duhovniki smo vsak na svoj način družinsko povezani s pomorjenimi rojaki. Nisem mislil, da bom doživel dan, ko bom lahko javno bral mašo za pokoj njihovih duš.“ V srečo sem doživljala tisto vstajensko veličino smrti, katere naj bi bili deležni tudi ti trpini. Tako smo se s to mašo zadušnico na krščanski način spomnili žrtev komunističnega nasilja.

Res smo doživeli nekaj velikega. Našla se je peščica borcev, nad katerimi visi ta zločin kot damoklejev meč. Toda ne vsi enako. Kdaj bo pisatelj, ki je dal intervju v Naših razgledih, povedal imena njemu znanih ubijalcev, za kar pa, kot pravi, še ni prišel pravi čas. Tudi on je bil ob Ljpi na pokopališču. Ne razumem zadnjih vrstic: komu naj se opraviči protikomunistična stran; morilec? Zakaj? Zato, da še danes ne smeš prižgati svečke in desetletja ne zmoliti očenaša na grobovih mož, mater, hčera, sinov... ko ne smeš vedeti, kje vse so strohnela njihova trupla? Zato, da si hiral in ti je mladost umirala v zaporih leta in leta dolgo? Ko Kmecl s cinizmom govori: „Od blizu boli, od zelo velike razdalje, odkoder se bolečina ne čuti, pa je skoraj lep občutek ta nesnažnost, strastnost in krvavost naroda, ki sicer kar naprej oznanja lastno slabokrvnost, jamravost in nemoč.“ Istočasno ga pa skrbi, ali naj bodo tudi moji otroci obremenjeni s preteklostjo. Čast komur čast, toda desetletja terorja in molka pa razen nekaj zlatih izjem v njih vrstah povejo, kje in kdo so krivci vsega zla.

Dr. Jože Rant (Bs. As.) piše 23. novembra:

Kaže, kot da bi bil jezikoslovni purist, ker tako iščem slovensko izrazje in vztrajam na njem. Toda treba je vedeti, da smo se včasih bali nemškega vpliva in zato po potrebi hodili na pósodo k drugim Slovanom. Danes se doma malo bojijo, malo pa zviška gledajo na „južne brate“, zato pa se bolj izogibljuje srbsko-hrvaškega jezikovnega vpliva.

Zdi se mi, da premalo pazijo na romanizacijo slovenščine, oz. če hočete „latinskega“ jezikovnega vdora; v tem so bili predvsem slovenska KP in njeni različni pisatelji in pisci prvaki oz. glavni krivci. Toda ta hotena ali nehotena romanizacija slovenščine, ki jo tako bridko trpimo v zamestvu, tudi tu v Argentini, lahko sčasoma postane velika nevarnost tudi v domovini, posebno še, če bi se Slovenija, kot upamo, prej ali slej vključila v evropsko skupnost.

Obenem pa: čemu ne bi mogli Slovenci razviti popolnoma svoj jezik, tako z modroslovnimi kot znanstvenimi in tehnološkimi novimi izrazi, tako kot to delajo Izraelci, Irčani...?

Ali pa bomo morda dali prav „rasističnemu“ gledanju nekaterih filozofov, po katerem samo nekateri jeziki (ali samo eden) so „filozofski“? Heidegger je nekako milostno poleg nemščini tudi španščini prideval neko določeno zmožnost filozofskega izražanja. Toda če bi imeli velikega slovenskega misleca (modroslovca in jezikoslovca), bi ta bil zmožen razčlemb slovenskih izrazov (v zvezi z drugimi indoevropskimi jeziki), ki bi ga prav tako mogli privedi do modroslovnih sestavov ali pa vsaj globokih življenjskih razlag. Toda če bi npr. Heidegger (kateri?) imel prav: ali so njegove razčlembे splošno-človeške (in jih je zato mogoče opisati in izraziti v vseh kolikor toliko razvitih jezikih) ali pa so zgolj nemške (in zakaj bi jih potem morali sprejeti kot svoje in se tako na drug način ponemčiti?). Isto bi lahko rekli o latinščini, katero so tudi včasih tako izrabljali (na njeno in našo škodo), ali pa o kateremkoli romanskem jeziku. Kadar se spomnim na „spanglish“ tistih, ki se ukvarjajo z računalniki v Argentini, se mi zdijo kot naša (mladinska?) „slovežanščina“.

Ko berem kakšne slovenske filozofske spise (kakšna izjema je npr. dr. Brumen!), posebno iz domovine, mi tudi zveni in smrdi po „romanoslovenščini“.

Tokijski eseji: št. x + 7.

(V tokijski okolici padajo rdeči cveti kamelije na sneg, ki je star že teden dni, pa se zaradi mraza ne more stopiti.)

Dragi Glas!

Pri Tebi je zdaj najbolj vroče, če se ne motim, pri nas pa skoraj najbolj mrzlo; pravim „skoraj“, ker nam vremenske postaje napovedujejo izreden vder ledenih struj „a ne takoj“, kot se previdno izražajo. Ob vsakem srečanju z znanci in prijatelji si po pozdravu najprej izmenjamo mnenja o vremenu; postal je nekak barometer medčloveških odnosov: kjer je vreme, posebno slabo vreme, težišče čutenja, ležijo večkrat takorekoč težki oblaki na poti do bližnjikovega srca. Ali si kaj takega opazil tudi v Argentini, „srebrni deželi“?

Razen Tvojega novembrsko-decembrskega obiska (XXVI, 6) nimam nobenih književnih vesti iz Tvoje republike; razumem: vročina igra svojo zemljepisno vlogo. Zato pa je več vesti od moje tihomorske obale. Predvsem bi Te rad opozoril na neke vrste radijsko zgodbo za otroke (velike in majhne), ki jo je ustvaril nam vsem znani pisatelj Zorko Simčič in ki jo je izdalo „Duhovno življenje“ 1989. v Buenos Airesu. Užival jo boš; njenih 72 strani Ti ne bo vzelo čezmernega časa; meni se je med branjem nekje utrnula solza, a možnost obstoji, da je temperatura v moji, v sever obrnjeni sobici na robu Tokija, naenkrat občutno padla, kar se v poznih večernih urah neredko dogaja! Nisem sicer boržni špekulant, ki bi zavohal možnost dobička vnaprej, a zdi se mi, da Te bo branje te zgodbe napravilo notranje bogatejšega. Tako je pisana za otroke, da jo lahko uživajo tudi odrasli — in v tem je skrita resnična umetnina. Z barvnimi ilustracijami kakšnega umetnika med nami bi lahko postala en sam blagodejen dar za otroke, npr. za Božič, rojstni dan ali god. Če te zanima problem pisanja za otroke, bi Ti priporočil (trenutno le v angleškem izvorniku dostopno) študijo z naslovom „Pisano za otroke“ (Written for Children. Pelican, 1977, 3. popravljen ponatis). Napisal jo je John Rowe Townsend, in takole pravi v uvodu: „Izkušnja uči, da največkrat ohranijo priljubljenost tiste knjige za otroke, ki je vanjo pisatelj odnosno umetnik položil vso svojo sposobnost in — celo srce. Zgodba nosi naslov „Trije muzikantje ali povratek lepe Vide“; krasi jo nazoren zemljevid, ki ga je prispeval Luis Angel Balsamo; otroci si bodo igranje pridobili tudi koristno zemljepisno znanje: dežele in kraji se bodo s pomočjo pestrih dogodivščin povezali v pomenljivo resničnost.

Naj dodam v naknadno dokumentiranje k svoji Tetralogiji Slovenije v Medu 3/4, 1989: (1) Zeit-Bild. Das historische Nachrichtenmagazin. Der Zweite Weltkrieg 1939-45. Ueberreuter, Wien-Heidelberg 1979, str. 206: Poveljnik švicarskih oboroženih sil general Henri Guisen pregovori marca 1943 zastopnika nemških oboroženih sil brig. SS-general Walter-ja Schellenberg-a, da nemškemu vodstvu odsvetuje nameravano zasedbo Švicarske: v trenutku, ko bi en sam nemški vojak prestopil švicarsko mejo, bi zleteli v zrak vsi alpski prehodi in mostovi in predori in Švica bi se spremenila v eno samo gverilsko deželo. Srečanje obeh generalov je potekalo v švicarskem kraju Emmental in sta ga obe strani med vojno varovali kot tajno. (2) Bogato dokumentirana knjiga Total War. The Causes and Courses of the 2nd WW (Totalna vojna. Vzroki in faze 2. svet. vojne), ki so jo napisali Peter Calvocoressi, Guy Wint in John Pritchard, in izdala (že drugič, v popravljeni obliki) Pantheon v New Yorku 1989, nam nudi, posebno na str. 347-349, vpogled v ozadje dogodkov, ki so pripravili Švedsko do tega, da se ni spustila v vojno proti Hitlerju, ampak je pod silo razmer pristala na nemške zahteve za prehod nemških vlakov z ranjenci, nemških vlakov z vojniki na dopustu, in nemških vojaških transportov za na finsko fronto; ves ta čas do 1944 je morala dobavljati Nemčiji svoje železo; šele 1944 se je čutila dovolj močno, da Nemčiji dobavo

železa odpove. (3) V zvezi s pojmovanjem države navajam Aristotela, ne kot državljana starogrške mestne državnice, ampak kot filozofa. „Aristotel je filozof in raziskovalec človeške narave. Brez ozira na svoje dejansko mesto v zgodovini, predstavlja Aristotel neodvisno vrednoto s svojimi uvidi v izvor in bistveni ustroj družbe, v razsežnosti družbenega življenja, v medsebojne dolžnosti države in posameznika, in v bistvo politične pravičnosti.“ (H.W.C. Davis: Uvod. — To je uvod v Aristotelovo Politiko, ki jo je v angleščino prevedel B. Jowett in so jo petnajstič ponatisnili v Oxfordu 1967. — Davis-ove besede so na str. 5.)

Morda se bo temu ali onemu zdelo, da je Tetralogija šla predaleč s svojim sicer logičnim analitičnim zaključkom: Slovenci moramo imeti svojo neodvisno državo. Morda bo kdo rekel: Slovenci imamo republiko v edino možni republiki, to je, v okviru Jugoslavije, pa čeprav komunistične Jugoslavije! Menim, da se v takšnem mišljenju skriva zmeta in da se v izrazu Republika Slovenija razodeva resničnost, ki dela slovenskemu narodu krivico. „Kot narodu so nam spodrezane ekonomske prvine, hkrati pa neposredno prihaja pod udar tudi naša kulturna in jezikovna različnost“, hladno razumsko ugotavlja dr. France Bučar v esejju „Slovenci v Evropi“, pri čemer opisuje prav Republiko Slovenijo. (Besede navaja Tone Brulc v svoji mojstrsko pisani kritični oceni celjske mohorjevske „Na pragu tretjega tisočletja“, v istem Medu na str. 304.) Brulčev kritičen esej je vredno prebrati do konca, ker je tretje tisočletje takorekoč za vogalom in se nam nenadoma bliža; ne, mi se mu bližamo in sicer v večji meri kot narod, katerega poedinci morajo zapustiti zemljo ob skrivnostno določenem času, ki ni nujno čas tretjega stoletja.

Dragi Glas! Dobro se imej sredi „srebrnega poletja“, ne pozabi ne petja ne pisanja ne tiskanja, in če ti je v tolažbo, pomisli, da je trenutna močna navezanost sonca na Argentino nekaj tako spremenljivega kot politika.

Izza sivo zimskih oblakov Te pozdravlja kot zmeraj Tvoj vdani Daljnovzhodnik.

Klaudio Kos.

utrinki

Lanskoletni novembrski simpozij Družbe za slovenske študije (Society for Slovene Studies-SSS) se je vršil v Chicagu. Razdeljen je bil na štiri oddelke: Problemi modernizacije socialistične ekonomije: primer Slovenije in Jugoslavije, Pregled literature narodnih slovenističnih strok, Prevajanje in objavljanje prevodov iz jezika majhnega naroda in Hitro spreminjanje samoglasnikov v rezijanskem narčju.

Konferenco slovenistov je vodila predsednica SSS prof. Carole Rogel, posameznim oddelkom pa so stali na čelu prof. Waren F. Muzek (Merchant Marine Accademy), direktor Metod Miloš (Bird Library, univ. Syracuse), prof. Tom Ložar (Vanier College, Kanada) in prof. Rado L. Lenček (univ. Columbia). Za emigracijo bi bilo najbrž najbolj zanimivo in aktualno predavanje prof. Aleša Lokarja (univ. Videm, Italija), čeprav ga je čas že najbrž prehitel in delno razrešil ekonomske probleme slovenskega socialističnega gospodarstva ob tej uri. Lokar je razložil stališča slovenskih gospodarstvenikov dr. Aleksandra Bajta, predstojnika Ekonomskega inštituta pravne fakultete, dr. Ivana Ribnikarja, člana Predsedstva SR Slovenije in dr. Aleša Valičiča, prof. ekonomije na ljubljanski univerzi. Že naslov sekcije — Problemi modernizacije slovenske socialistične ekonomije — bo marsikoga presenetil; ne gre za privatizacijo za vsako ceno, ki je povzročila toliko gorja v Južni Ameriki, ampak za modernizacijo, kvečjemu še za

organiziran prehod iz socialističnega gospodarstva v delno kapitalistično.

SSS ima štiri neameriške delavce na tem področju, zato pri urejanju slovenskega gospodarstva ne bi bilo treba klicati in iskati tujih strokovnjakov, kakor je storila jugoslovanska vlada v Beogradu, ko je prosila za mnenje Davida Liptona in Jeffreyja Sachsa iz ZDA. Izgleda namreč, da pri prihodnjih aprilskih volitvah ne bo šlo samo za volitve ljudi in strank, ampak da bo glavna preusmeritev v gospodarstvu.

Češki pesnik Václav Havel, ki je bil med ustanovitelji in podpisniki Listine 77 in ki zaradi tega nad dvajset let ni mogel objavljati, je postal predsednik republike po zlomu komunističnega režima. Še lansko leto je dejal o njem: „Totalitarni režim je izoblikoval v nas tako globoko nezaupanje do vseh posplošitev, ideoloških floskul, fraz, gesel, miselnih stereotipov in priljubljenih apelov na to ali ono plast naših čustev, od najnižjih do najvišjih, da smo danes v glavnem že zavarovani za vsako hipnotično vabo, pa naj bo še tako vabljava, kot je npr. tradicionalno nacionalni ali nacionalistični apel. Pod dušečo idejo na tisoče praznih besed... se je pri nas izoblikovalo tako močno nezaupanje do goljufivih besed sveta, da smo danes boljše kakor nekoč sposobni videti človekov svet takšen, kakor dejansko je: namreč prepleteno skupnost tisočev bitij, ki imajo poleg stotih in stotih lepih lastnosti tudi na stotine napak in slabih nagnjenj, ki pa ne dopustijo, da bi jih z likalnikom votlih fraz in razvrednotenih besed – kot so npr. razredi, nacije ali politične sile – zravnali v eno samo homogeno množico, in ki jih ni mogoče tako en bloc hvaliti ali obsojati, ljubiti ali sovražiti, obrekovati ali slaviti“. Potem pa še pravijo, da so pesniki sanjači! Češki primer bi dokazoval prav nekaj nasprotnega, in Evropi se ne mudi preveč, da bi ga posnemala.

Novela "Seules les larmes seront compté" (Samo solze bodo šteje) argentinskega pisatelja Hectorja Bianciottija, ki piše v francoščini, je bila prevedena v italijanščino pod naslovom "La notte delle stelle azzurre" (Noč modrih zvezd). Spremembo je zahteval avtor, češ da v francoščini larme označujejo nekaj, kar teče, kar bi v italijanščini imelo preveliko težo in poudarek. Kdo razen Boga more šteti solze? se vprašuje Bianciotti z Ignacijem Lojolskim. Tudi Cioran je napisal nekaj sličnega: Na sodni dan bodo imele važnost samo solze!

Tone Brulc

SKLIC

REDNI OBČNI ZBOR SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

bo v soboto, 30. aprila 1990, ob pol petih popoldne v gornji dvorani Slovenske hiše, Ramón L. Falcón 4153, Buenos Aires, Argentina, z naslednjim dnevnim redom

1. Pozdrav predsednika in ugotovitev pravilnosti sklica po 12. členu pravil Slovenske kulturne akcije.
2. Določitev zapisnikarja občnega zbora in dveh skru-tinatorjev, ki ugotovita veljavnost pooblastil odsot-nih rednih članov, nadzorujeta volitve in ob sklepu podpišeta zapisnik občnega zbora.
3. Branje zapisnika zadnjega občnega zbora.
4. Poročila;
tajnika
blagajnika
vodij odsekov
urednikov publikacij
predsednika
5. Razgovor o poročilih.
6. Poročilo nadzorstva in razrešnica predsedniku, pod-predsednikoma, tajniku, blagajniku in članom nad-zorstva.
7. Volitve: predsednika, podpredsednikov, tajnika, bla-gajnika in nadzorstva.
8. Slučajnosti.

Po 9. členu pravil imajo redni člani aktivno in pasivno volilno pravico. Podporni člani pa imajo na občnem zboru posvetovalni glas. S tem obveščamo obojno članstvo in ga vabimo, da najkasneje do 30. aprila 1990 pis-meno sporoči odboru na sedež ustanove (Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina) morebitne pred-loge za občni zbor: le-te bo občni zbor obravnaval pri slučajnostih (8. točka dnevnega reda). Rok za vlaganje kandidatskih list za volitve novega odbora in nadzor-stva je do 30. aprila 1990 na sedežu ustanove.

Vabimo vse redne člane, ki se zaradi oddaljenosti ali iz kakršnih koli drugih razlogov občnega zbora ne morejo udeležiti, da pisмено pooblaste kakega druge-ga rednega člana, „da jih na občnem zboru v vsem zastopa“ (13. člen pravil).

Občni zbor je sklepčen ob nadpolovični udeležbi red-nih članov, pol ure po napovedanem času pa ob vsaki udeležbi (13. člen pravil).

Tone Brulc
tajnik

Andrej Rot
predsednik

MEDDOBJE

XXV., 1-2

Dvojni zvezek
na 160 straneh

Letna naročnina s 6 številkami Glasa
USA 30.— ali ustrežna vsota v drugih
valutah.

POEZIJA: MILENA MERLAK (AVSTRIJA), SPOMINI (24).

PROZA: JOŽE CUKALE (INDIJA), ŠOUKAL GRADI MOST PREKO HUDE REKE (1), VINKO BELIČIČ (GORICA), NA VETROVNI POSTOJANKI (33), * FRANCE PAPEŽ (AR-GENTINA), DRUŽINA (43), * JOŽE KRIVEC (ARGENTINA), GORICE (48), * TINE KOVAČIČ (ARGENTINA), NOČNA IDILA (51).

ESEJI IN RAZPRAVE: JOŽE VELIKONJA (ZDA), DINAMIČNOST SLOVENSkih VEZI S SVETOM IN BEG MOŽGANOV (63), * TONE BRULC (ARGENTINA), POVEZAVA TREH SLOVENIJ (71), * AVGUST HORVAT (ARGENTINA), SLOVENC V STISKI (89),

KNJIGE: TONE BRULC (ARGENTINA), VINKO BELIČIČ: PESEM JE SPOMIN (107),

KRONIKA: JOŽE LOVRENČIČ (ARGENTINA), STOLETNICA ROJSTVA DR. JOŽA LOVRENČIČA, PESNIKA, PISATELJA IN VZGOJITELJA (111), TONE BRULC (ARGENTI-NA), ARHIV JUGOSLOVANSKE NARODNE ODBRANE (115).

ZAPISI: AVGUST HORVAT (ARGENTINA), VISOKOŠOLSki IN UNIVERZITETNI DIPLOMANTI SLOVENSKE EMIGRANTSKE SKUPNOSTI V ARGENTINI V LETIH 1948-1988 (144), TONE BRULC (ARGENTINA), KNJIGE, KNJIGE, KNJIGE (151), * VINKO RODE (ARGENTINA), LADIJSKI DNEVNIK (155).

KASTELJANSKI TEKST: GREGOR PAPEŽ (ARGENTINA), POEMAS (159)

LIKOVNA PRILOGA: IVAN BUKOVEC (ARGENTINA).

POPRAVKI IZ PREJŠNJE ŠTEVILKE (NA PLATNICAH).

CORREO ARGENTINO Y SUC. 6 CORR. CENTRAL	TARIFA REDUCIDA CONCESION 232
	R. P. I. 201682

GLAS je glasilo Slovenske kulturne akcije. Urejuje ga tajništvo (Tone Brulc). Tisk Editorial Baraga del Centro Misional Baraga, Colón 2544, 1826 Remedios de Escalada, Pcia. Buenos Aires, Argentina. Vsa nakazila na ime in naslov: Alojzij Rezelj, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires 1407, Argentina. - Editor responsable Slovenska kulturna akcija (Andrés J. Rot), Ramón L. Falcón 4158, Bs. Aires 1407, Argentina.